

CAPUT III.

De insania.

NULLUS morbus insania magis pertimescendus est. Quid enim miserius, quam hominem ratione & intelligentia privari; in alios more ferarum saevire; compedibus, vinculis, & plagis, ne vel sibi vel alteri noceat, coërceri: aut, mutata rerum facie, demisso animo moestum esse; vanis imaginibus assidue terri; spectra sibi adstantia fingere; & peracta continuis anxietatibus hac vita, poenas aeternas (quod interdum fit) post mortem fecuturas horrere? Quibus omnibus illud accedit miserandum, quod difficillime curationem accipit haec calamitas. Caeterum quo dilucidius intelligantur ea, quæ de hoc morbo experientia doctus exponenda habeo, pauca quaedam de illius natura praefari libet.

FREQUENTISSIMA hujus mali causa est nimia animi intentio, diuque una aliqua in re, etiam cum jucunda sit, defixa cogitatio. Haec enim, cum sola est, mentem perturbare potest, ut in literarum studiosis videmus; ubi vero animi motus accesserint, ut spes, metus, ira, & alii id genus affectus, gravior multo fit morbus: & pro causae natura, maxime vero prout ingenium ejus, qui laborat, ad has

aut illas affectiones proclivius erit, dementia vel cum tristitia, vel cum furore, hominem occupat. Attamen nihil ita mentem pervertit, ut amor & religio: religionem dico falsam & inanem. In amore insunt spes, timor, suspiciones, & interdum ab his ira ac odium. Religio ista vanis terroribus, & suppliciorum perferendorum imaginibus, animum implet ac distrahit. Hinc evenit, ut amantes magis cum furore, religiosi cum moerore, insaniant.

AT commutantur tamen, & varie commiscuntur, hae affectiones.

MAXIME autem insanit homo, ubi contrariis motionibus mens simul agitur; ut cum ira & metus eodem tempore occupant, aut gaudio & tristitia perturbatur animus; diverse enim trahitur isto modo affectus, & misere laceratus se dedit.

SCIMUS id omnes, ita comparatam esse fabricam nostram, ut, quaecunque rerum species, quae prodesse aut nocere nobis possint, menti se offerunt, subitas affectiones, iisque motiones in corpore consentaneas, necessario concitent. Ita laetitia, moeror, spes, metus, cupiditas, ira, etiam nobis invitis, sanguinem & humores agitando corpus commutant & impellunt. Eodem redivit, verae an fictae sint istae imagines, modo mens in eas intenta & infixata, iisdem diu fuerit addicta; quin & fortius percellere & irritare animum imaginaria, quam vera mala, saepissime comperimus. Ita quam falso sibi instantem quis fingit, illa quae

quae revera affligit, adeo intolerabilior est paupertas, ut non raro ad mortem sibi nefarie consciscendam meticulosos adducat. Usque adeo miseris patet nostra omnis vita!

INSTRUMENTUM harum omnium motionum, tam mentis quam corporis, est fluidum illud subtilissimum nervis infusum, quod *spiritus animales* vulgo appellant. De hujus autem natura, nos jam olim conjecturam fecimus (a), ostendimusque ipsum interdum mutationes suas subire; cujus quidem rei documentum insigne dat hic, de quo nunc agitur, morbus.

INSANIAE duo genera describunt auctores, quorum utrumque est constans error mentis sine magna febre; alterum cum furore & audacia, alterum cum tristitia & metu; quorum illud *maniam*, hoc *melancholiam* appellant. Haec autem gradu tantum, ut plurimum, differunt. Melancholia enim nunc citius, nunc tardius, in Maniam saepissime transit; &, remittente furore, gravior fere redit tristitia: hinc furibundi omnes sunt timidi & pusillanimes. Id quod in curationibus observasse permagni usus est. Ipsos autem spiritus animales diversas, & a natura sua alienas, proprietates in omni dementia, ut dixi, acquirere facile demonstratur. Attamen illud maxime mirandum est in hac aegritudine, quod non tantum ea laborantes aliis morbis immunes saepe conservat; sed & ubi quemquam occupat illis implicitum, ita quasi

to-

(a) Vid. *Introduction to the Essays on poisons*, edit. 3.

totum hominem sibi assumit & vindicat, ut eos non raro depellat ac profliget. Neque id in levibus solum valetudinibus contingit; sed etiam in gravioribus, & quae magnum alias periculum afferre possent: ut dicere hic liceat,

Aliquisque malo fuit usus illo.

Duo, quae hanc rem confirmant, insignia exempla Me vidisse memini. Virginem curabam annos natam circiter viginti, mente satis alacrem, corpore nimis imbecillam; quae ex malo habitu diu protracto in hydropem abdominis inciderat, marcescentibus interim membris. Cum, remediis quibuscunque frustra tentatis, spes nulla salutis affulgeret; supervenit repente, nescio qua de causa, infania cum maximis anxietatibus & vanissimis animi terroribus; se enim in iudicium vocandam esse ob crimen laesae majestatis, & capite plectendam imaginabatur. Interea corpus vires acquirere, & ventris tumor subsidere cernebatur; ita ut brevi valentio rem medicinam, utrique morbo convenientem, ferre posse videretur. Idcirco vomitu, purgatione per alvum, & medicamentis, tum quae urinam cient, tum quae stomachum juvant, ita res agebatur, ut post aliquot menses mens sana sano cum corpore rediret.

ALTER, quem dixi, morbus, a priore quodam modo diversus, virginem etiam afflixit; quae annum agens viceimum & octavum spu-
to

to sanguinis, ex pulmone cum tussi perpetuo fere prorumpentis, vexabatur. Itaque missus est e brachio copia satis larga sanguis, altero quoque die, ad quinque aut sex vices. Minuebatur hinc, non tamen cessabat malum; & transactis duobus mensibus, supervenit febris hectica, siti, calore, & nocturnis sudoribus comitata; cum summa macie, viscidaeque ac tenacis materiae frequenti exscreatione, quae ex faucium & pulmonis glandulis febrebatur, intermixtis hic illic puris flavi portiunculis. Instabat jam vera phthisis, & mors prae foribus adesse videbatur. Aegra igitur de animae salute sollicita esse coepit. Praesto erant sacerdotes, qui cum viam ad caelum munire deberent, asperam contra & difficilem illam monstrabant, cum precibus, jejuniis, animique angoribus calcandam; quasi nimirum vitae futurae felicitas infelicitatibus & aerumnis praesentis vitae tota esset redimenda. Quid tandem fit? Misellam, sacris terroribus victam, brevi invasit religiosa dementia; nocte dieque oculis observabantur daemonum species, flammae sulphureae, & poenarum apud inferos aeternarum horrendae imagines. Ab hoc autem tempore evanescere indies coeperunt, quae morbus antecedens secum attulerat, incommoda; decrescere calor febrilis, sputum sisti, minui sudores, & habitus totus ita in meliorem verti, ut, quo minus mens corpori regendo par erat, eo magis vires officii vitae sufficere viderentur. At paucos post dies

dies prorsus melancholica evasit. Morbus igitur exinanitionibus, prout vires ferre poterant, & idoneis remediis ita oppugnabatur, ut sanitatis integrae spes aliqua ostenderetur. At, proh dolor! postquam tres menses fere sunt elapsi, febre hectica cum pulmonis exulceratione reversa, tabe confecta periit meliori fato, ut visa est, digna puella.

TOTUS ergo in vi imaginandi consistit hic morbus. Lactificae enim aut horridae species menti repraesentantur, quas more naturae consueto motiones corporis, quae cum illis conveniunt & quasi cohaerent, necessitate quadam consequuntur. Hinc bruta etiam animantia interdum insaniant, quippe quae (quicquid contra insani quidam dicant philosophi) ratione aliqua naturae suae convenienti utuntur.

PERMAGNAM sane esse hujus facultatis potentiam quotidie experimur. Quid enim mirabilius, quam hominem in canem aut lupum converti, firmis adhuc viribus mortuum & cum mortuis versari, caput vitreum aut fictile gerere, se existimare? Haec tamen, & sexcenta similia, interdum evenire cernimus. Illud autem magis adhuc mirum, & pene incredibile, quod gravidis saepe contingit. Notum est enim illas, cum forte malacia tentantur, non raro fructus aut cibi alicujus, quem frustra appetiverant, notis corpus foetus, quem in utero gestant, deformare, per omnem vitam aliquando duraturis. Mirifica quidem haec sunt;

sunt; at prodigii prorsus simile est, quod ex narratione viri in mentis humanae facultatibus investigandis perspicacissimi, Malebranchii, adjungam (a). Erat in nosocomio *Parisiensi* incurabilium dicto juvenis, ab infantia mentis inops, cujus brachia & crura iis in locis disrupta videbantur, quibus, in illa regione morte damnatis membra ista ferreo vecte contundere mos est. Misellus iste per annos viginti vitam protraxit, concurrentibus ad eum visendum Philosophis & Medicis, qui manibus suis ossium, quae dehiscabant, cava & hiatus contrectabant. Non diu autem latuit infelicis hujus eventus causa; mox enim compertum fuit matrem, dum puerum illum in utero ferret, terribili spectaculo interfuisse, cum sons quidam eo, quod dixi, mortis genere plecteretur. Perterrefactam fuisse, facile est credere; quibus autem modis vis ipsius imaginandi damnum tale foetui impertire posset, scire difficile. Ingeniose, ut solet, conjecturas suas super hac re persequitur Malebranchius. Sensum quendam internum esse dicit imaginandi facultatem, quae omnis spiritum animalium ope peragitur; foetum vero corporis materni partem censerì debere, ita ut, quicquid patitur pars aliqua matris, idem occulta quadam communicatione in partem foetus congruentem transeat. Percussa itaque horrendo viso praegnans dolorem, fortassis & fibra-

(a) Vid. *Recherche de la verité. Tom. 1. Liv. 11. chap. 7.*

fibrarum distractionem, iisdem in membris pertulit, quae fracta spectavit in fonte; firmiora vero ipsius ossa resistere poterant illi injuriae, cum eadem in tenerrimo infante vix dum formata facile disrumpebantur, nunquam denuo conjungenda. Attamen sive hac, sive alia quacunque via, res acciderit, imaginandi virtutem mirifice corpus afficere luculenter demonstrat.

HAUD immerito quoque id mirum videatur, quod immodicum gaudium nimis diu protrahit, pariter cum anxietate & moerore, mentem pervertat. Hoc, ut videtur, eam ob causam fit, quod jucundae imagines, quae menti perpetim obversantur, ad alias res eam attendere non sinunt; unde cum mille modis a speciebus, quae necessario assidue occurrunt, interpelletur & avocetur, turbae oriuntur, quae animum transversum agunt & perfundant. His accedit sollicitudo & metus, ne felicem hunc rerum statum improvisa aliqua fortunae adversae clades evertat. Audivi olim Haleum, in nosocomio mente captorum *Londinensi* medicum experientissimum, haud semel dicentem, anno MDCCXX civium nostrorum fortunis adeo infausto (quo societas ad commercium per mare *Australe* promovendum instituta artibus dolosis ad lucrum faciendum viam invenit) se multo plures curae suae commissos tractasse; quos ad immensas opes evexerat fortunae favor, quam quos iniqua fors ad miseriam & pauperiem redegerat. Usque
adeo

adeo mentem corrumpit insatiabilis avaritia,
& auri sacra fames.

ISTUD autem est adhuc mirabilius, quod infani, imprimis melancholici, magnopere interdum sibi in animum inducunt; ut ea faciant, quae maximum dolorem (quo nihil naturae nostrae magis inimicum est) corpori adferunt. Cibos fame fere enecti, perinde ac si venenum offerretur, adversantur; distentam etiam vesicam exonerare nolunt, summo cum cruciatu per integrum diem, vel diutius, urinam supprimentes. Istiusmodi in casibus mens a sensibus quodammodo avocari videtur, dum interim non potest non sentiri dolor; miser autem animum ad ea attendere, quae intus in corpore geruntur, obstinate renuit. Et verisimile est vanas quasdam imagines illum accepisse; quae dolorem, quo cruciatur, perferre cogant: quales sunt, ni id faciat, se graviora passurum; hunc vero jussu divino in poenam peccatorum sibi immitti, aut daemonis inevitabili potentia, aut veneficio quodam effici; & id genus innumerae. Nihil enim est tam incredibiliter ineptum, atque a ratione alienum, quin in laesam imaginationem cadere possit.

VERUMTAMEN, ut ad curam tanti hujusce mali tandem deveniam, illud ante omnia Medicum considerare oportet, quas exinanitiones ferre possit aeger: siquidem omnibus ferre modis demenda est materia, modo vires id sinant; sin illae sint imbecilles, cibis idoneis & medicamentis primum confirmandae erunt, usque dum pati medicinam tu-

to possint. Nam haud raro evenit, ut, nimium exhaustis humoribus, furori succedat insanibilis animi dejectio & melancholia; qua oppressus aeger in perpetuis anxietatibus & moestitia vitam tranfigit, heu! nimis ut plurimum longam. Diutissime enim magna ex parte vivunt insani. Modi autem praecipui, qui demendae hujus morbi materiae conveniunt, sunt sanguinis missio, vomitus, alvi purgationes, & urinae fluxus. De hisce igitur singulis aliquid proponam.

SANGUIS commodissime detrahitur aut ex brachio, aut ex vena jugulari, interdum etiam per cucurbitulas occipitio inciso admotas; mirum siquando capitis dolor urgeat, aut ultra exhauriri per venas sanguinem vires minime patiantur.

VOMITUS optime excitatur vino *ipecacuanhae* in infirmioribus; in robustioribus vero *tinctura veratri*, aut *vino antimoniali*.

ALVI dejectiones moliri commodissimum est *belleboro nigro*; aut *infuso senae*, adjuncta *tinctura jalapii*; aut denique *aloë*, si forte mensium in foeminis, vel haemorrhoidum in viris, suppressio sanguinis per naturales hasce vias profusionem desideret. Has vero omnes exinanitiones, tum quae per vomitum, tum quae per dejectiones fiunt, aegrum frequenter repetere oportet; ita ut per vices aliae aliis interponantur. Neque illud addere alienum est, valentiora plerumque medicamenta requirere hunc morbum, cum nervi haud facile hic iritentur.

MA

MAJORIS autem momenti est, quam vulgo existimatur, per renes depletio, praesertim cum furor conjunctum habet febrilem ardorem. Melancholicis enim parum prodest, quos ut plurimum nimis largum urinae profluvium sollicitat. Diuretica autem hic aptissima sunt *salia ex lixiviiis herbarum crematarum parata*, & *sal diureticus* dictus; quorum alterutrum per vices exhibere licebit, idque portione satis larga.

CUM illis, quae morbum minuunt, adnumeranda forsitan videbuntur emplastra vesicatoria capiti admota: quae tamen nimia irritatione nocere potius, quam juvare, saepe deprehendi. Magis conveniet Veterum more, caput ad cutem tondere; deinde *aceto*, in quo *rosar. flores*, aut *bederae terrestres folia* infusa sint, frequenter fovere & madefacere; item *setaceum*, quod barbara voce Chirurghi appellant, sub occipite apponere. Illud autem hoc modo efficitur: Funiculus ex filis sat multis fericeis foramini inditur; dein, facta perforatione, subter cutem transversus conjicitur, sic ut spatium duorum fere digitorum comprehendat; tum per aliud, cuspide acus factum, vulnusculum educitur. Illinendus autem est unguento aliquo digestivo, & quotidie movendus, quo ex ulcere pus exeat. Nihilominus tamen in longo morbo vesicatoria interdum proficiunt.

INTEREA dum hisce modis expelluntur noxii humores, iis etiam remediis pugnandum

dum est, quae corpus immutant. Dieta tenuis esse debet, ex jusculis maxime *farinae avenaceae*, aut *hordei*; & cibis ex media materia. Alendum enim corpus est, ne vires deficient, & detractionibus necessariis ferendis impares evadant.

MEDICAMENTA plurima apud auctores, cum veteres tum recentiores, commendantur; quorum alia maniacis, alia melancholicis conveniunt: utraque autem eo collineant, ut bilem corrigant; quae acris primum, deinde viscida, & picis instar atra fit. Quin & sanguinis ipsius habitus in hoc morbo crassus est, & tenax, nigroque colore; unde incisa cadavera cerebrum siccum, & tantum non friabile, sanguinisque canales atro ac lento cruore distentos, ostendunt. Illud autem animadvertere ex usu erit, pleraque, quae ad humorum vitium emendandum apta sunt, medicamina vi aliqua exilissimos glandularum meatus aperiendi, & subtilissimos liquores e corpore propellendi pollere. Hujus generis sunt gummi graveolentia, in primis *asa foetida*, *myrrba*, *castoreum Russicum*, & *campbora*; quam vi etiam anodyna pollere, & certius tutiusque, quam ipsum *opium*, somnum arcessere, nonnulli auctores experti affirmant. Melancholicis etiam convenientissima sunt quaecunque e *ferro* parata. Plurimum denique juvat, in furoribus praesertim, aegrum balneo frigido frequenter immergere. *Capiti* enim, ut monet Celsus,

Celsus, nihil acque prodest, atque aqua frigida (a).

RESTAT adhuc, ut quomodo continendi sint insani proponam, quo nihil ad sanitatem plus confert. Et alia quidem ratione in maniacis, alia in melancholicis, opus est. Illorum reprimenda audacia; horum spes excitanda est, & erigendus animus. Neque tamen illos, qui violentius se gerunt, asperioribus onerare coercitionibus, & verberibus multare, necesse est, cum satis sit vincire; meticulosi enim sunt, ut jam dixi, omnes, & cum per tempus aliquod superatos se senserint, manus facile dant in posterum, neque vel sibi aliis vim inferre audent.

DIFFICILIOR res est cum iis, qui aut cum nimia tristitia, aut nimia hilaritate desipiunt; quorum animis pro cuiusque natura Medicum se accommodare necesse est. Aliorum igitur risus intempestivus objurgatione & minis prohibendus est; aliorum tristes cogitationes discutierendae, ad quod symphoniae & ludi, quibus olim delectabantur, multum saepe valent. Et musica quidem quomodo corpus pariter ac animum afficiendo juvet, jam olim explicui (b).

ILLUD autem perpetuo servandum est, ut imaginibus, quae diu occuparunt, aliae contra-

tra-

(a) Lib. I. cap. 6.

(b) Mechanical account of poisons, Essay III. Vid. etiam, quae huc facientia dixit Aretaeus, De curat. a. curator. Lib. I.

trariae menti adferantur, quo novis cogitationibus paulatim se alluescat. Ut enim in corpore, morbo aut exercitiis fracto, imperanda est quies & laboris intermissio: sic animum a vanis, quas accepit, speciebus omnibus modis abduci oportet. Id autem consequemur, si ad ea, quae diversis motionibus exercent, convertamus. Idcirco in falsis timoribus, qui longum inhaeserunt, veris periculis terrefacere, & pavorem incutere, nonnunquam prodest. Hi autem veri terrores falsorum istorum natura dissimiles esse debent, ut mentem diverso modo exagitent. Mens enim quiescere nescit, curis vero & sollicitudine vacua esse potest, & mutatio idearum pro oblectamento & studiorum intermissione est habenda; pariter ac membrorum muscoli, uno aliquo labore fatigati, ad alias actiones conversi refocillantur.

CORPORIS exercitationes nunquam negligendae sunt. Ambulare; equo vehi; pila, globis, ludisve similibus uti; natate; quin & terra marique peregrinari, multum juvat: hisce enim tum fabricae universae robur confirmatur, tum assidua rerum objectarum permutatione mens ad se rediens sapere discit.

UNICAM tantum animadversionem hactenus dictis adjiciam. Anodyna medicamenta ad somnum arcessendum, rarissime in hoc morbo juvant. Nihilominus autem in casibus nonnullis; ut in magnis animi terroribus, aut ubi per longam sollicitudinem, vel tristitiam, pervigilio

gilio fatigatus est aeger; illa experiri non alienum est. Neque tamen diu in his persistendum; non raro enim, etiam cum somnum inducant, expergiscitur laborans, terrificis imaginibus gravius quam antea tentatus.

FINEM dicendi faciam, postquam monuero, nullo in morbo majorem de iterato in aegritudinem lapsu esse metum: quo circa, quaecunque proposuimus auxilia, sive ad medicinam, sive ad diaetam, & vivendi morem pertinent; ea omnia, etiam cum jam convaluerit aeger, ad satis longum tempus per intervalla in usum revocari debent.
